

рішень і дій служб, осіб. За Законом України «Про звернення громадян» (1996) до рішень і дій (бездіяльності), що можуть бути оскаржені, належать такі, внаслідок яких: порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян); створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законів, інтересів чи свобод; незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності. Порядок оскарження рішень і дій служб, осіб регулюється ЦПК України, КПК України і КпАП України, Законами України «Про порядок оскарження в суд неправомірних дій органів державного управління і службових осіб, що ущемляють права громадян» (1989), «Про звернення громадян» та «Про Конституційний Суд України» (1996) і «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» (1997) та ін. нормативно-правовими актами.

У «Сімейному кодексі України» в назвах окремих статей вжито слово **оспорування**: *Стаття 136. Оспорування батьківства особою, яка записана батьком дитини; Стаття 138. Право матері дитини на оспорування батьківства свого чоловіка; Стаття 137. Оспорування батьківства після смерті особи, яка записана батьком дитини.*

Іноді слова **оскарження** й **оспорування** вживають як синонімічні: *Оскарження рішення третейського суду, оспорування рішення міжнародного комерційного арбітражу* (Цивільний процесуальний кодекс України, стаття 454).

Різний зміст слів **оскарження** й **оспорування** засвідчено контекстами: *Підстави для оскарження і оспорування незаконності акту, дії (бездіяльності) посадової особи* (навчальний посібник); *Оспорування заповіту в суді, оскарження заповіту* (оголошення, sslaw.com.ua/оспорування-заповіту/).

Наведені приклади вживання слів **оскарження** й **оспорування** доводять, що ці лексеми мають різний зміст. Аналіз юридичних текстів показує, що дія *оскаржувати* передбачає подання *скарги*, тобто документальну фіксацію *оскаржування*, а слово *оспорування* позначає процес, тривання *спору*.

О.О. КОЛЯДЕНКО

УСТАНОВЛЮВАТИ ВІДПОВІДНІСТЬ – УВІДПОВІДНЮВАТИ; УСТАНОВЛЮВАТИ ПОСЛІДОВНІСТЬ – УПОСЛІДОВНЮВАТИ; РОБИТИ ВИСНОВКИ – ВИСНОВУВАТИ

Останнім часом розробники тестових завдань і педагоги активно впроваджують прості дієслівні присудки *увідповіднювати, упоследовнювати, висновувати* замість складених іменних (так званих «розщеплених») присудків *установлювати відповідність, установлювати послідовність, робити висновки*. Напр.: *увідповідніть фразеологізм із його значенням* (Пробне ЗНО онлайн з української мови та літератури 2018 року. URL: <https://zno.osvita.ua/ukrainian/281/>), *упоследовніть пункти плану відповідно до викладу думок у тексті* (Федоров С. Контрольна робота (тестові завдання). Контрольне аудіювання тексту наукового стилю. URL: http://fedorovsergii.blogspot.com/2017/03/7_16).

html), *відновить текст, упослідовнивши речення* (Омельчук С. Уроки української мови для 7 класу (I семестр). *Бібліотечка «Дивослова»*. 2015. № 7 – 8. С. 16); *увідповідніть виділені слова із належністю їх до частин мови* (там само, С. 66) тощо. Доречність використання цих лексичних одиниць в умовах тестових завдань для школярів викликає сумніви.

У передмові до словника Т. Береза слушно зауважує: «Багато-бо заялжених конструкцій та кліше насправді можна стисло передати одним словом» (Береза Т. *Гарна мова – одним словом: словник вишуканої української мови*. Львів, 2015. С. 3). Дійсно, поширеним є використання складених іменних присудків, що мають однослівні кореляти, у текстах переважно наукового та ділового стилів. Наприклад, *здійснити аналіз* замість *проаналізувати*, *провести підготовку* замість *підготувати* тощо. Часто використання таких конструкцій є невиправданим: воно обтяжує речення зайвими словами та ускладнює сприйняття тексту. Однак не всі словосполучення в конструкції «дієслово + іменник» мають дієслівні відповідники (*вживати заходи*, *брати участь* тощо). Інколи значення дієслова не відповідає значенню словосполучення (*змагатися – проводити змагання* тощо), оскільки містить відмінні значеннєві семи.

З'ясуємо лексичне значення дієслів *висновувати*, *увідповіднювати* й *упослідовнювати* та зіставимо їх з узвичаєними конструкціями «дієслово + іменник».

Лексему *висновувати* та форму доконаного виду *виснувати* зафіксовано у Словнику української мови в 11 т. зі значенням «робити висновок, висновки; виводити з чого-небудь певне твердження» (Словник української мови: в 11 томах. Т. І. Київ, 1970. С. 493). Однак поодинокі випадки фіксації в публіцистичних, художніх і наукових текстах окремих граматичних форм (див. Корпус української мови. URL: <http://www.mova.info/corpus.aspx?11=209>) свідчать про обмеженість використання цієї одиниці та, ймовірно, непрозорість її семантики для сучасних пересічних носіїв мови.

У Словнику української мови за ред. В.В. Жайворонка дієслово *увідповіднювати* подано зі значенням «робити що-небудь відповідним до чогось іншого» (Словник української мови. Відп. ред. В.В. Жайворонок. Київ, 2016. С. 1186). У наукових текстах лексему *увідповіднювати* також вживають переважно зі значенням «робити відповідним до чогось, узгоджувати щось із чимось», напр.: *написання найуживаніших власних назв і похідних від них увідповіднено з нині усталеними формами* (Бондаренко Н., Косянчук С. Стан і перспективи програмотворення: дидактико-методичні аспекти. *Дидактика: теорія і практика*. Київ, 2016. С. 26), *написання багатьох слів увідповіднено з російськими формами ...* (Рибалко О. Від редактора. Грушевський М.С. *Всесвітня історія в короткім огляді: в 6 ч.* Київ, 1996. Ч. 1. С. 5). На думку І.Д. Фаріон, дієслова *увідповіднити*, *узгодити*, *зробити відповідним* є граматично правильними корелятами калькованого сполучення *привести у відповідність* (Фаріон І.Д. *Мовна норма: знищення, пошук, віднова* (культура мовлення публічних людей): монографія. Івано-Франківськ, 2013. С. 324). Отже, лексема *увідповіднювати* не є еквівалентом сполучення *встановлювати відповідність*, вона позначає іншу ментальну операцію, а саме, «робити відповідним».

Дієслово *упослідовнювати* не представлено у словниках української мови; фіксуємо його в кількох добірках тестових завдань і в наукових статтях одного автора – проф. С.А. Омельчука (Омельчук С. Уроки української мови для 7

класу (I семестр). *Бібліотечка «Дивослова»*. 2015. № 7 – 8. 80 с.), що дає підстави кваліфікувати його як авторський неологізм.

Однією з умов коректного формулювання умови тестового завдання є відповідність мовній нормі лексики, використаної для його створення. Оскільки мовне явище вважається нормативним за умови його кодифікації у правописі української мови, підручниках і словниках (Українська мова: Енциклопедія. Київ, 2000. С. 267), дієслова *увідповіднювати*, *упослідовнювати* та *висновувати* не рекомендуємо вживати у тестових завданнях у форматі ЗНО.

Л.В. ТУРОВСЬКА

ДЕФІНІЦІЯ – ТЛУМАЧЕННЯ – ВИЗНАЧЕННЯ

У сучасному мовознавстві у зв'язку з потребою впорядкування національної науково-технічної мови дедалі більшої ваги набуває питання аналізу доцільності потрапляння до її лексичного складу значної кількості мовних запозичень. Запозичені слова є органічним складником майже кожної сучасної розвиненої мови. Особливого значення вони набувають у термінології, оскільки терміни пов'язані з різними сферами знань та діяльності людини. Утворення нових термінів завдяки використанню слів іншої мови є одним із найпродуктивніших засобів поповнення словникового складу. Проте зловживання запозиченнями спричинює засмічення національної мови зайвими елементами. На часі дуже важливо знайти «золоту середину» між невмотивованими запозиченими номінаціями наукових понять і вузьконаціональною замкненістю в розбудові термінології. У спеціалізованій лінгвістичній літературі поширеним є термін *дефініція* на позначення визначення, розкриття змісту наукового поняття (Єрмоленко С.Я., Бирик С.П., Тодор О.Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ, 2001. С. 46; Пустовіт Л.О., Скопченко О.І., Сютя Г.М., Цимбалюк Т.В. Словник іншомовних слів. Київ, 2000. С. 349). Проте поза науковим контекстом його вживання не завжди виправдане. Для широкого вжитку бажано використовувати синоніми *тлумачення* – пояснення, потрактування чого-небудь (Словник української мови: в 11-ти т. Київ, 1979, т. 10. С. 155) або *визначення* – формулювання, вислів, у якому розкривається зміст чого-небудь, його істотні ознаки (Там само, Київ, 1970. т. 1. С. 400).

Л.В. ТУРОВСЬКА

КОШТИ – ГРОШІ – ГРОШОВІ КОШТИ

В українську мову слово **кошти** запозичене з німецької через польське посередництво зі значенням «гроші, капітал; витрати, видатки» (Етимологічний словник української мови: у 7-ми т. Київ, 1989. Т. III. С. 436; Огієнко І. Етимологічно-семантичний словник української мови. Вінніпег, 1982. С. 278). У сучасній українській мові цю лексему вживають зі значеннями: «1. Гроші,